

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم

بسم الله الرحمن الرحيم

همانطوری که دیروز عرض شد شرطیت استطاعت یک شرطیت عقلی و شرط وجودی است نه شرط وجوبی.

پس از پرداختن به این مساله حالا به این نکته می‌رسیم که استطاعت در چه چیزی محقق می‌شود؟

خب خود استطاعت یک امر عقلی و یک شرط عقلی است و شرط عقلی این دیگر تحدید بر نمی‌دارد که با این کیفیت و با این حد در انسان این موضوع محقق می‌شود یا نمی‌شود اگر حدی برای او باشد همان حدی است که در همه موارد هست و هو الاقتدار علی اتیان الفعل این می‌شود تعریف برای استطاعت و این شرط عقلی دیگر بیش از این چیزی را در اینجا بیان نمی‌کنند.

منتهی فقها نسبت به این کیفیت استطاعت مطالب مختلفی دارند همانطوری که نسبت به مساله خمس اینها بعضی از موارد را جزء مستثنیات خمس می‌شمارند و مثلاً فرض کنید مؤونه سنه را از مستثنیات خمس به حساب می‌آورند یا اساس البیت را جزء مستثنیات خمس به حساب می‌آورند این مرکب و خادم را جزء مستثنیات خمس به حساب می‌آورند در مورد مساله استطاعت هم فقها مستثنیاتی قائل شدند منزل مسکونی جزء مستثنیات شمرده شده است مرحوم محقق حلی منزل و اساس البیت و خادم را جزء مستثنیات می‌شمارند و همین طور بعضی از مخارجی که در طول سفر برای انسان حاصل می‌شود اینها هم از قبیل این مساله است.

در مقابل این افراد مرحوم صاحب حدائق و همین طور ظاهراً اگر اشتباه نکنم صاحب مدارک ایشان خود منزل را منزل در شأن شخص می‌شمارند نه

حالا فرض کنید اگر حتی شخصی یک منزلی دارد که خارج از شوون است به حسب عرفی این در اینجا جزء مستثنیات استطاعت نیست و استطاعت به او تعلق می‌گیرد یعنی باید منزل را تبدیل به منزل کوچکتر کند و با پول او حج انجام بدهد و همینطور نسبت به اساس‌البیت حتی آنها معتقدند بر اینکه هر اساس‌البیتی جزء مستثنیات به حساب نمی‌آید یک اساس‌البیت ضروری که فقط یک فرش و وسائل طبخ باشد و خیلی مختصر نه حالا فرض کنید مثل امروزه که هر چیزی جزء اساس‌البیت شده، کامپیوتر هم جزء اساس‌البیت شده و ظرفشوئی جزء اساس‌البیت شده و خانه‌ای که ظرفشوئی ندارد زن نمی‌تواند با دستش بشوید.

یک وقت ما رفته بودیم یک‌جا از این چیزها که سرخ می‌کنند درش ما دیدیم آنجاست رویش هم قشنگ انداختند گفتم که شما از این استفاده می‌کنید گفت نه ما این را برای دکور خریدیم نشنیده بودیم که دیگر وسایل آشپزخانه دکور!! حالا دکور در اتاق خوابشان بلور می‌گذارند کریستال می‌گذارند از این قندان‌ها و ظرف‌ها دکور می‌گذارند اما دیگر وسایل آشپزخانه دکوری بابا یا سرخش کن یا بده به یک بیچاره‌ای که درش سبب‌زمینی سرخ کند حالا دکور است و اگر نباشد نمی‌شود آشپزخانه لنگ است.

مرحوم صاحب حدائق می‌فرمایند وسائل منزل درست است ولی نه هر چیزی خب راست می‌گوید بنده خدا هر چیزی که به عنوان وسائل منزل است تلویزیون هم شده جزو وسائل منزل خانه‌ای که تلویزیون ندارد خانه اموات و شهر اموات است قبرستان است باید آدم فاتحه هم در آن خانه بخواند و تلویزیون باید داشته باشد به ما می‌گویند شما تلویزیون ندارید چطور زندگی می‌کنید می‌گویم ما هم مثل شما نفس می‌کشیم اصلا شما چطوری زندگی

می‌کنید زندگی انگار حتما باید با پیچ آن تلویزیون که صبح از خواب بلند می‌شوید قبل از اینکه صورتتان را بشوید و وضو بگیرید برای نماز صبح باید آن را فشار بدهید که ببینید چه کسی آن وسط درمی‌آید چه می‌گوید از کجا آن وقت تا وقتی که شب باطری تمام می‌شود نه اینکه شما خاموش کنید وقتی باطری شما تمام شد آن وقت خاموش می‌کنید که آن بدبخت دو سه ساعت استراحت بکند و فردا دوباره روز از نو و روزی ما از این تلویزیون از نو، ببینیم چه روزی‌هایی برای ما مقدر شده است یا رادیو و کامپیوتر و مبل و صندلی جزء اساس‌البت است حالا طرف روی زمین هم می‌تواند بنشیند نه حتما باید مبل داشته باشد ما یک دفعه رفتیم جایی، با اینکه خانه‌ای بزرگ بود ولی [اتاق او آن طرف حال بود و می‌بایستی از لابلای این مبلمان به سختی رد می‌شدیم] گفتم شما چطور در این خانه زندگی می‌کنید بابا اینها را بردار عین آدم بنشینید چه مرگتان است آخر!! این همه پیچ و جدا می‌گوییم ناهارخوریش یک جور بود آن وقت یک چیزهای اینقدری برای یک نفر چه خبر است؟ بابا اگر رستم هم اینجا بنشیند باز دستش اینقدر... برای یک نفر اصلا نه هوایی نه فضایی هیچی هیچی ببینید اعتبارات آمده تمام وجود ما را گرفته بعد می‌گویند اینها مستثنی است نه آقا کجایش مستثنی است یا مثلا فرض بکنید وسایل پرده‌هایی که انتخاب می‌شود حتما از کجا باشد!! پرده ارزان می‌شود گران هم می‌شود هر دو را می‌شود انتخاب کرد تجملات فلان این چیزها اینها دکورهایی که هست ظروفي که در اینجا مثلا خانم خانه انشاءالله خدا حفظش کند و وجودش را برای شوهر همیشه نگه دارد که یک چنین تغییر و تحولاتی بیاید شوهرهای بدبخت اینها همه چیست؟ گفته اند جزء مستثنیات است!

جزو مستثنیات نیست مستثنیات برای عیش و زندگی عبارت است از

همان فرشی که انسان می‌اندازد و آن فرش هم باید متناسب باشد اگر فرش گرانتر باشد اشکال ندارد خوب است انسان گرانتر هم بیاندازد دوامش بیشتر است ولی خب علی‌کل‌حال این مستثنی به حساب نمی‌آید که ما اینها را خارج کنیم که ببینیم آیا مالی می‌ماند که با آن مال حج تحقق بدهد و استطاعت انجام بشود یا نه؟

استطاعت حاصل می‌شود به وجود و تحقق آن شرایط زندگی و حیات برطبق همان خصوصیات فردی شخص نه اینکه الان فرض بکنید همه چیز را می‌گویند اقتضای زمانه این است که اینطور باشد نه اقتضای زمانه این حرفها نیست ما خودمان زمانه را برای خودمان ترسیم می‌کنیم این اشکال ندارد در خانه یک کامپیوتر هم باشد فرض کنید پنجاه تا موبایل هم باشد ولی بالاخره اینها جزء مستثنیات استطاعت به حساب نمی‌آید.

پس مرحوم صاحب حدائق و بسیاری از بزرگان این مسائل را جزو مستثنیات نمی‌شمارند حتی بعضی از اینها تصریح کردند بر اینکه اگر کسی دوتا کفش و حذاء داشته باشد یکی از آنها جزء مستثنیات است و آن دومی نیست یعنی تا این حد مساله ... آن وقت با توجه به این برداشتی که بزرگان نسبت به مساله دارند اصلاً بطور کلی قضیه استطاعت برای ما روشن می‌شود که استطاعت به چه چیزی حاصل می‌شود به بیا و برو و پول کذا و اینها حاصل می‌شود یا نه به همین وضعیت فعلی؟ لذا این در مورد مستثنیات است که در مستثنیات به اصطلاح نظر به این است یعنی استطاعت برای حاج حاصل می‌شود با این شرایط حتی یعنی اگر فرض کنید یک شخصی دارای این شرایط زندگی هست حتی تصریح شده بر اینکه باید این لوازم را بفروشد و از پول او باید تهیه مقدمات سفر حج را انجام بدهد این نشان می‌دهد که مساله حج در نظر بزرگان

باز یک مقداری قرص و محکم‌تر از بسیاری افرادی که ما مشاهده می‌کنیم که اینها چطور نسبت به قضیه حج این قدر سست و بی‌مبالا هستند و همین‌طور از کنار می‌گذرند و منتظر یک هدیه و مائده آسمانی هستند که سماوی بیاید و اینها را بر بال ملائک بنشانند و در وسط کعبه فرود بیاورد این قضیه به این نحوه در مورد استطاعت نیست حالا روایاتی که در اینجا از امام علیه‌السلام نقل شده این روایات هم تأیید می‌کند همین نظر دوم را یعنی در واقع نه اینکه دو نظر هست یک نظر است یک نظریه قائل به تساهل بیشتر است ولی نظر دوم قائل به تساهل کمتر و از آن طرف اهتمام در وجوب بیشتر است.

مثلا فرض کنید در اینجا مرحوم صدوق در خصال از امام صادق علیه‌السلام نقل می‌کند که می‌فرمایند: **و حج البیت واجب علی من استطاع الیه سبیلا و هو زاد والراحله مع صحه البدن و ان یکون للانسان ما یخلفه علی عیاله و ما یرجع الیه من حجه^۱** به همین مقدار که بتواند انفاقی بکند این کفایت می‌کند در یک روایتی دیگری دارد همین قدر آن فرد بتواند در طول این مدت عیال خودش را چیز بکند کفایت می‌کند روایت صفوان است که از امام باقر علیه‌السلام سوال می‌کند در این مساله استطاعت حضرت می‌فرمایند که: **فان عرض علیه الحج فاستحیی قال هو ممن یسطیع الحج و لم یستحی و لو علی حمار أجدع أبت^۲** خب حضرت می‌فرماید این و لو علی حمار أجدع أبت این حکایت از این می‌کند که آن راحله برای سفر حتما لازم نیست که هواپیمای بوئینگ ۷۴۷ آمریکایی باشد و آن هم درجه جلویش و آن درجه خاصش و فلان

^۱ - وسائل الشیعه کتاب الحج باب ۹ حدیث ۴

^۲ - وسائل الشیعه کتاب الحج باب ۱۰ حدیث ۱

بلکه به هر وسیله‌ای انسان واجب است این حج را انجام بدهد بلکه از این طیاره‌هایی که تاپ و تاپ هم می‌افتند اگر از اینها هم بودند می‌شود بگوییم واجب است؟ در اینجا مساله امنیت و خوف از چیز و در اینجا هست آدم وقتی که اینها را می‌بیند سوار نشود.

ما یک دفعه برای والده‌مان می‌خواستند بروند مشهد خب ایشان از این طیاره‌ها که با طناب می‌بندند چی است از اینها بود و ایشان خب حالش مساعد نیست اتفاق افتاد یکی دو مرتبه من دیگر از این چیزها برایشان نمی‌گیرم خلاصه ما رفتیم آنجا که بگیریم گفت نیست یکی دو روز دیگر حتی سفرشان را هم ما دو یا سه روز به تأخیر انداختیم که آن طیاره مناسبی باشد بعد موقعی که آمدیم برویم سوار بشویم من دیدم آن شخصی که دارد بلیط‌ها را چیز می‌کند می‌گوید می‌دانید طیاره‌تان چیست؟ تعجب کردم که چه می‌گوید ما توجه نکردیم به این قضیه و کوتاهی کردیم یعنی اگر من همان‌جا متنبه می‌شدم حالا خواست خدا بوده من از سفر ایشان جلوگیری می‌کردم باطلش می‌کردیم وقتی رفتیم دیدیم این ماشین ما را به سمت این طیاره‌های قلابی و روسی که خیلی عالی هست و خیلی خوب و فلان و آدم آنجا صاف می‌رود دراز برمی‌گردد نه هوا دارد نه فلان دارد گفتیم اه ما که اصلا دو یا سه روز هم به خاطر این قضیه تأخیر انداختیم بعد یک دفعه دیدیم سایر مردم هم شروع کردند ما هم رفتیم فقط ما نبودیم خیلی از اینها که در این اتوبوس بودند اینها هم اصلا با این شرط اینکه این هواپیما مال یکی از همین شرکت‌هایی بود که درآمده و بعد یک دفعه یکی اینها از ما دیواری کوتاه‌تر پیدا نکرده گفت حاج آقا این هم مثل اینکه از علائم آخرالزمان است آدم بلیط ایرباس می‌گیرد توپولف دربیاید گفتم بفرمائید توپولوف بعد یک دفعه از همه جمعیت روکرد به من، گفتم مگر من صاحب این هستم؟ چرا به من

می‌گویی؟ برو آن که صاحبش است آن را پیدا کن البته اگر توانستی پیدایش کنی! که آقا شرعا و عرفا و عقلا ما بلیط مشروط گرفتیم گفتم خب این از علائم آخرالزمان است که آنچه که ما گرفتیم دو موتور بود ولی این سه موتور خب این که بهتر است یک موتور هم اضافه دارد! این امنیتش بیشتر است! به جای دو تا سه تا دارد گفت بله منتهی ما دنبال دو موتورهایش می‌گردیم خلاصه ما آنجا دیگر به فکاهی و خنده و اینها گذشت و بله گفتیم حالا خب تا این جایش که زیر آسمانیم مشکلی پیش نیامده خدا به خیر کند برای این بنده خدا مادرمان که حالا زیر سقف می‌رود و رفتیم دیدم اتفاقا وسطها دارد ایشان چیز می‌شود و خیلی من در آن سفر ترسیدم ولی رد شد.

گاهی این طوری هم درمی‌آید این طوری آدم بالاخره ممکن است افرادی که احتیاط می‌کنند خود این موجب استطاعت می‌شود مثلا با یک چنین مسائل و وسائلی که خلاصه علی‌کل حال یک قدریش هم حالا دیگر اجتهاد است بحث اجتهادی است، وقتی حضرت می‌فرماید اگر خر لنگی هم گیرت افتاد باید سوار شوی استفاده می‌شود که انسان بایستی اگر به جای دو موتور سه موتورها هم پیدا کرد همان حکم حمار ابتر را دارد که باید خلاصه حج را رفت کاریش نمی‌شود کرد این استثنایی که ذکر کردند ما این مساله را در خود روایت‌ها هم مشاهده می‌کنیم که حضرت هم در اینجا نسبت به این مساله چیز دارند و روایات راجع به این قضیه زیاد است یا اینکه فرض بکنید روایتی که مربوط به ابی‌عبدالله علیه‌السلام است امام صادق است در رابطه با استطاعت فرمودند که حضرت می‌فرماید و ان كان يطيق المشى بعضا و الركوب بعضا فليفعل یعنی در مساله استطاعت حتی مشی هم در آنجا از محقق‌های استطاعت شمرده اند فلیفعل بحث بحث حجه‌الاسلام است نه حج استجابی و حتی حضرت

می فرماید و من كفر فان الله غنى عن العالمين در اینجا نسبت به اینها آمده این مساله نشان می دهد که میزان استطاعتی که مورد نظر امام علیه السلام است به حسب افراد متفاوت است اگر شخص نمی تواند مشیا آن باید تحصیل راحله کند والا اگر کسی که می تواند باید این مشیا انجام بدهد بینید اینها چیزهایی است که ماباید نسبت به مساله ارتکاز پیدا کنیم و آنچه را که به دست ما رسیده همان را باید مورد توجه قرار بدهیم نه اینکه بینیم حسن و حسین چی گفتند و تقی و فلان و این حرفها چه حرفهایی در این زمینه زدند آیا از سلیقه های خودشان در این زمینه استطاعت اعمال رویه کردند یا نکردند آنی که امام علیه السلام می فرماید این است و ان كان يطيق المشى بعضا فليفعل است این است آنچه که امام رضا علیه السلام می فرماید این است آنچه که امام صادق و امام باقر علیهما السلام فرمودند این است یعنی این مساله است.

یا اینکه فرض کنید در روایت معاویه بن عمار که امام صادق علیه السلام می فرماید ان حجة الاسلام واجبه على من اطاق المشى من المسلمين خب در اینجا حضرت تصریح دیگر چه طوری بیان کند مشی معنایش راحله نیست به خدا معنایش همین رجل دوپا علی رجل است یعنی طاقت داشته باشد استطاعت در اینجا تفسیر به اطاق شده حضرت می فرماید اطاق حالا ما بیائیم بگویم این مربوط به همان قرائی است که مجاور مکه است حضرت در اینجا این را هم دفع می فرمایند و لقد كان من حج مع النبي صلى الله عليه و آله مشاه اینها مشاط بودند که با پیغمبر از مدینه هفتاد فرسخ رفتند هفتاد فرسخ کم راهی نیست تا مکه و حتی و لقد مر رسول الله صلى الله عليه و آله بكراع الغنم فشكوا اليه

الجهر و العناء^۱ تا این حد مساله استطاعت بود که اینهایی که مشاه می رفتند خسته و درمانده می شدند از راه ولقد مر رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم بکراع الغمیم فشکوا الیه الجهد والعناء حضرت دیدند نشستند و دیگر حضرت فرمودند بابا بلند شوید بروید ببینید خدا برایتان چی در نظر گرفته و اینها را حرکت داد فقال شدو ارزکم و استنبطوا یک چیزی به شکمتان ببندید و این کمر خودتان را سفت بگیرید که قوی بشوید که بدن حالت حرکت و جهش و نشاط خودش را پیدا بکند و آن حالت گرسنگی در اینجا که غلبه کرده آن حالت کم بشود چون وقتی انسان می بندد بدن و شکم خودش را طبعاً این مساله به معده فشار می آورد و این جنبه اشتهایی که هست از بین می برد و این باعث می شود که انسان گرسنگی را کمتر احساس کند سابق این کارها را می کردند مخصوصاً در جنگها این مساله را انجام می دادند دوباره باز روایت امام صادق علیه السلام است که می فرمایند یخرج و یمشی ان لم یکن عنده یعنی ان لم یکن عنده الشیء ، ان لم یکن عنده راحله یخرج و یمشی خب الان در اینجا میزان استطاعتی که آن استطاعت شرط عقلی هست خود ائمه و حضرات علیهم السلام برای ما بیان کردند یعنی آقا همین قدر که دوتا پا داشته باشی برو این استطاعت است آن وقت دیگر در اینجا آیا مبل و فلان و کامپیوتر و امثال ذلک اینها جزء مستثنیات نیست کسی که می تواند با دوتا پا برود باید برود یا این یا همین طور روایاتی که مربوط به استقراض است روایاتی که در اینجا هست روایات مهمی است که بواسطه این مساله اصلاً بطور کلی حکم تغییر پیدا خواهد کرد مثلاً فرض کنید در اینجا دارد که روایت امام صادق علیهم السلام است **لو ان رجلاً معسراً أجهه رجل کان له**

^۱ - وسائل الشیعه کتاب الحج باب ۱۱ حدیث ۱

حجه بعد حضرت می فرمایند این درست است ولی باید بعد دوباره انجام بدهد و این بخاطر این است که آن با خودش برده که این روایتها را قبلاً هم راجع به این مساله عرض کردیم بله من الان این روایتها را ندیدم این را اتفاقاً دیشب دیدم یعنی در همین بحث کیفیت استطاعت این مساله بود که روایاتش را حالا خودتان بروید پیدا بکنید در مساله استطاعت از حضرت سوال می کند که آیا اگر من بتوانم دینی و مالی را قرض بکنم آیا استطاعت بر من مستقر می شود حضرت می فرماید بله شما باید قرض بکنید و بعداً با امید به اداء می توانید که این را به اصطلاح بپردازید یا اینکه در قبالتش دارد که از حضرت سوال می کند که من قرضی دارم یعنی بر گردن من قرضی است و یعنی خود او مستدین است و استدان من احد آیا با این وجود من حج برایم واجب است یا نه؟ حضرت می فرمایند که واجب است و بعداً باید از خدا طلب کنی که قرض تو پرداخته بشود البته این مشخص است مربوط به آن قرض هایی است که این قرض مُعَجَّل نیست قرض مؤجل است نه قرض معجل که به اصطلاح چیز باشد یا اینکه مربوط می شود این مساله به آن قرض هایی که مشخص است که با یک قران و دوزار مساله حل نخواهد شد فرض بکنید طرف دویست میلیون قرض دارد خب این که دویست میلیون قرض دارد قرض را داشته باشد این در عین حال مکه اش را نباید ترک بکند خب یک قرضی هم اضافه بکند روی اینها برای مکه حالا بخواهد صبر کند تا اینکه دویست میلیون یا یک میلیارد هستند بعضی ها ور شکست میشوند در معامله ای یک میلیارد ضررش است و الان هم دارد زندگی اش را انجام می دهد خب این مستطیع است آن کسی که یک میلیارد ورشکست می شود نمی تواند پنج میلیون برای مکه بدهد باید همه چیزها بماند در مساله استطاعت اینجاست که ما به این نکته می رسیم که قضیه استطاعت غیر

از این بوده که ما تا به حال می‌شنیدیم اینها همه به خاطر چیست؟ تمام اینها به خاطر این است که ما واجب مطلق را به جای مشروط و مشروط را به جای واجب مطلق گذاشتیم یعنی اگر در مساله حج از اول درست می‌آمدیم جلو و معنای استطاعت را به همان معنای عقلی و عرفی خودش حمل می‌کردیم و واجب مطلق را به جای واجب مشروط نمی‌گذاشتیم بر این حج وقتی که حکم واجب مطلق کردیم آن وقت دیگر در این صورت مساله استطاعت حج هم مثل مساله تحصیل طهارت مائیه می‌شود برای کسی که قدرت دارد بر اینکه می‌تواند آب را بگیرد و بخرد و اشتراء کند و تحصیل طهارت مائیه کند چطور در آنجا داریم واجب است بر او و تیمم حرام است برای کسی که می‌تواند آب بگیرد شما می‌روید از یک جایی آب ندارید وضو بگیرید می‌رود می‌گوید فقط از این آب‌های معدنی داریم و آن را هم گذاشتیم آنجا و اینقدر هم می‌فروشیم واجب است که بگیرد انسان و وضو بگیرد و حرام است که تیمم کند این مساله حج هم همین طور است، مساله حج باید اگر استطاعت دارد قرض بکند و می‌تواند اداء کند یک وقتی نمی‌تواند خب این یک مطلب دیگری است ولی نه مثلاً از یک شخصی می‌تواند بگیرد و کم‌کم خوردخورد هر ماه می‌تواند یک مبلغ را بدهد تا اینکه سد قروض بکند به وسیله استدانه هم استطاعت حاصل می‌شود روایاتش البته هست که عجیب است حتی در مساله حج استحبابی هم حضرت می‌فرمایند که شما دین را در اینجا تقبل کن و حج استحبابی انجام بده خب خیلی عجیب است یعنی وقتی که امام علیه السلام نسبت به حج استحبابی می‌فرماید که برو و خودت را مدیون قرار بده آن وقت چطور در قضیه حج واجب این مساله نیست کسی که می‌تواند خودش را مدیون قرار بدهد و انتظار سد این فرض کنید دیون را هم در اینجا دارد چطور در اینجا مساله هست؟

لذا روایاتی بر اینکه کسی که اگر بتواند دینی را بگیرد و خود را مدیون کند با این کیفیت حتی حج بر او واجب و مستقر می‌شود آن وقت اینکه حالا انسان بنشیند تا یک هدیه سماوی بیاید این دیگر خیلی به اصطلاح تفاوت پیدا کرد.

حالا انشاءالله روایتش را فردا علامت مشخص می‌گذارم که این مساله از نقطه نظر دلیل ظاهری هم حتی مشخص بشود صرفا به یک تمسک به کلیات نباشد.